

Библиотека имени В. И. Мещерякова

107
LE KOVZAR
par Taras Chevtchenko

КОБЗАР

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Частина перша

ЖЕНЕВА

ПЕЧАТНЬА «ГРОМАДИ»

1878

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

НАШИМ ЗЕМЛЯКАМ

КА

УКРАЇНІ

—

РОКОВИНИ ШЕВЧЕНКА

26 лютого 1878 року

—

Кузьма Я Сірко

видавці

НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

І. І. МЕЧНИКОВА

30-а

5712

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА І. І. МЕЧНИКОВА

Государь Императоръ 18/30
минушаго мая Высочайше по-
велѣть соизволилъ :

1) Не допускать ввоза въ пре-
дѣлы Имперіи безъ особаго на-
то разрѣшенія Главнаго Управ-
ленія по дѣламъ печати какихъ
бы то ни было книгъ и брошюръ,
издаваемыхъ за границею на ма-
лороссійскомъ нарѣчій.

2) Печатаніе и изданіе въ Им-
періи оригинальныхъ произведе-
ній и переводовъ на томъ нарѣ-

НАУКОВА БИБЛИОТЕКА ОНУИМ С. П. МЕНЧИКОВА

чи воспретить, за исключеніемъ лишь: а) историческихъ документовъ и памятниковъ и б) произведеній изящной словесности, но съ тѣмъ, чтобы при печатаніи историческихъ памятниковъ безусловно удерживалось правописаніе подлинниковъ, въ произведеніяхъ же изящной словесности — не было допускаемо никакихъ отступленій отъ общепринятаго русскаго правописанія и чтобъ разрѣшеніе на печатаніе произведеній изящной словесности давалось не иначе, какъ по разсмотрѣ-

рѣніи рукописи въ Главномъ Управленіи по дѣламъ печати.

3) Воспретить также различныя сценическія представленія и чтенія на малорусскомъ нарѣчій, а равно и печатаніе на такомъ текста къ музыкальнымъ нотамъ.

Начальникъ Главн. Упр. по
дѣламъ печати Григорьевъ
(Профессоръ университета)

Оце, що ми печатаємо в цій книжечці, понаписував **Тарас Шевченко**. Сам він був з кріпостних мужиків пана Енгельгардта з *Керелівки*, Звениг. пов. Київ. губ.; там і досі живуть ще його брати Микита і Андрій, як і були, простими хліборобами. Родивсь Шевченко 25 лютого 1814 року, ріс, як і інші мужицькі хлопята, на улиці, потім вмерла його мати. На 8-му році оддали його в школу.

Через два роки вмер і батько, кажучи про Тараса: «Тарасові з мого хазяйства нічого не треба; він не буде аби-яким чоловіком: з його буде або щось дуже добре, або велике ледашчо.» Оддали потім Шевченка до дяка в школу, відтильа він втік у Лисьанку до діакона-живописця—вчивсь у його малювати, потім переїшов до другого малюара і вчивсь, поки його не вziali до пана в двір і не зробили панським лакеїчуком. Лакеїчуком Шевченко і виріс, їздив з паном по всіх усюдах, поки пан, замітивши, що він любить малювати, не оддав його у в ученяньа до маїстра в Петербург, бо тоді

пани часто оддавали своїх льудей у в ученяньа, шчооб мати собі своїх маїстрів. У Петербурзі Шевченко спіткавсь з деякими землякаами, котрі його піддержали, потім з запомогою славного малюара Брюлова і других льудей, зїбрали як змогли грошей 2500 руб. ассїгн. і викупили його од пана на волю. Тоді Шевченко почав вчитись в Академії малювати, скінчив вченяньа і вернувсь на Україну. Вернувсь він уже і справді не аби-яким чоловіком, бо шче в Петербурзі він почав віршувати, і його мужицьке, правдиве і сильне слово пронеслось вже по Україні. Вернувшись на Україну вже освіченим чолові-

ком, Шевченко зовсім другими очима подивився на все. Те, що він сам побачив у людському житті, те чому він навчивсь у своїх київських товаришів, історія свого краю — усе оце повело його на інші думки: він побачив увічі порядну бідноту і невольу, довідався відкіль це пішло і де і зробився смертельним ворогом усякого панства, багатирства, пошівства і державних порядків, особливо ж московського панування і царювання на нашій Україні; з того часу всі думки Шевченка зходились тільки до того, як-би *розкрить очі людям* на їхнє лихоліття і ворогів, як-би виз-

волити найменшого брата, розбити і зруйнувати все, що держить людей в неволі: панів, багатирів, пошів, царів і т. и. Тільки про це і думав Шевченко, тільки те він і робив, забувши навіть і малярство своє і усе. «Як би добре було, казав він раз, дивлячись на чудовно хороше побережжя Дніпра коло Переяслова, як би добре було на оце все дивитись, коли-б не оті чорні хатки, а в їх потомлені та невільні люди!» Та ось прочитаєте в цій книжечці *«як-би ви знали панчи»*, то і побачите що робилось на душі в Тараса. А вже раз таке проїшло скрізь душу чоловікові — то щоб він

не робив і не думав — усе до одного їдеться. Такиї чоловік не може вже дивитись, плакати і *мовчати*, не може «гнити колодоју» лежачи в багні. Так було і з Шевченкомъ — усе його життя пішло на *розкриваньня людѣм оцѣ*: за дѣля цього писав він свої вірші, за дѣля цього ходив він скрізь, шукав людеї де-не було, часом і в шиньку і скрізь, мов тої справдешнії «апостол правди і науки,» котрого так бажав він за дѣля України — казав людѣм правду, навчав їх, як то все зклатось, розказував як московськиї уряд задавив нашу волю, як царица Катерина завдала нас у кріпац-

тво, поодавала і людеї наших і землю різним панам, як бились колись за волю наші діди і як слід битись тепер нам, їхнім унукам. Набере було, розказујуть, у шапку якого зерна та вкине кілька квасолин і показує людѣм: «оце, каже, великі квасолі — то пани та царі і т. и., а ото ми — дрібнота; дивитьсья — квасольа на версі, а як струсну ја добре усе оце, то дѣтиї квасолі і поділисья — нема, пропали між дрібнотоју... оттак же треба перетрусити і усі наші порядки, шчоб було братерство між людѣми, шчоб не було ні пана, ні невільника, шчоб жили люде «і не багатії і не вбої.»

У Київі на Подолі шче років з десьять назад чимало було льудеј, шчо знали і згадували «дядька Тараса;» він жив часами в Київі, жив јакиј час і на Преорці і својім шцирим словом зробив там між льудьми трохи не більше, ніж тепер робитьсьа книжками. Зовсім не письменні льуде, різні старожилі мішчане, мало того, шчо сами понавчалисьа Шевченківським думкам про волю, а сами навіть передавали ті думки другим льудьям. Мало того, окрім такого живого слова, окрім свого огненного писаньня Шевченко пішов і далі. З кількома товаришами, шцирими українцями, він був братчиком у

тајемному товаристві Кирилла і Мехводіја. То була змова шцирих льудеј, з широкими на свіј час думками про волю. Вони наважилисьа покласти усьу своју працьу, усе своје життья на те, шчооб теж розкрить льудьям очі, шчооб скасувати такі порьядки, јаки були тоді, зрујнувати крінацтво, усьу земљу і панську і казенну оддати простому льудові, зничтожити царства і жити українському і усім славјанським народам, кожному по својіј волі, а усім у спільному народоправстві.

Але усе оте незабаром мусило скінчитьсьа — знајшлисьа льудьці, шчо підслухали оттакі розмо-

ви. Двоє шпігів Петров і Жузефович, котри і досі живе великим паном у Київі, передали 1847 року все товариство в руки до начальства. Звістно, довідавшись про таке, начальство, як і тепер шчо днѣа буваѣе, мов скажене накинuloсь на товариство, позабирало їх у тѣурми і, не судивши навіть, позасидало в далекі краї. Особливо зсатанів царь Миколаї на Шевченка за «Сон» і инші вірші, в котрих про його говорилося. Шевченка заголили у москалі і одіслали аж на тої бок Каспійського моря у Азію, приказавши тамошнім катам шильно дивитись, шчоб він не читав, не писав ні-

чого і, навіть, не малював. Як раз десьать років — од 1847 — по 1857 пробув Шевченко арештантом, у неволі, в пустині, в «незачиненій тѣурмі,» як казав він. Одначе як не пильнував уряд, а Шевченко свого не кинув і в неволі, пошивши собі маленьку книжечку, ховаючи її під устілкою в чоботі, усе таки віршував і понанисував трохи не половину того, шчо ми оце дрюкуємо і між иншим першу думку в оцїй книженці: «Мені однаково, чи буду....», з котрої побачите, шчо думав у неволі Тарас про своје писањнѣа і про Україну. Тільки в 1858 році випустили недобитого

Шевченка на волю. Знов побував Тарас на Україні і знов не було йому втіхи, бо побачив він те-ж, шчо було і перше, і він «знову думать заходивсь про теж таки, шчо і перше думав.» Не багато потім писав Шевченко, але те, шчо писав він у ті часи, сильніше і докладніше вијавляло його думки, його невиразну зненависть до народних мучителів і невиразне бажаньня волі своєму краю, своєму рідному сірому льудові. Близьке визволеньня кріпаків, здајеться, зовсім не тішило Шевченка, бо він бажав не такого визволеньня і знав йому ціну. Трохи не послідньою працею, яку дав ве-

ликиј незабутниј мужик нашому народові, був *букварь*— *посліднє* слово «апостола правди і науки.» 26 льутого 1861 року умер Шевченко, заповідавши землякам своїм поховати його над Дніпром у рідній Україні, а поховавши вставать, ламати кајдани і «вражоју злоју кровју волю окропити» і помјанути його в семі вільній новій, не злим тихим словом (див. *заповіт*).

Поховали Тараса на горі біля Канева—здалека видно високу могилу, і з усіх боків зходьтасься льуде поклонитисья їй. 17 год пројшло вже, як поховали Тараса, а на Україні і по всьому руському царству, як і

перше, «од молдавана аж до фінна, на всіх язиках все мовчить — бо благоденствує.» Потроху збирається замучена Україна сповнити до-решти заповіт великого українця — розбити свої кайдани. А поки шчо самодержавці лютують, як і лютовали, коли не гірше шче, і писаньня Шевченкового не можна і досі печатати на Україні. Так оце, на чужині, на роковини Тарасови, витаємо земляків наших оцею маленькою книжечкою, на яку спромоглися. Як шчо буде спромога далі, то маємо надію надрукувати оттак хоч усе те — шчо зовсім заборонено начальством у руському царстві.

А теж поки шчо, нехай іде оце, нехай розносяться думки Тарасови між людьми, хоч ховаються по кишенях, як мусили ховатися і за його життя під устілкою в чоботі.

С — о.

Львотого 26.
1878 року.

* * *

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині, —
Однаковісінько мені!

В неволі виріс між чужими,
І, неоплаканнїй своїми,
В неволі плачучи умру
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славії Україні,

На нашій не своїй землі,
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: «молись...
Молисьа, сину! За Вкраїну
Його замучили колись...»
Мені однаково, чи буде
Тої син молитисьа, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злиї льуде
Присильать, лукаві, і в огні
Лії окраденују збудать...
Ох, не однаково мені!

СОН.

Духъ истинны, его же
міръ не можетъ при-
яти, яко не видитъ его,
ниже знаеть его.

Іоан. Гл. XIV ст. 17.

У всьакого своја доля
І свії шлях широкиї.
Тої мурује, тої руїнује,
Тої неситим оком
За край світа зазираје,
Чи нема країни,
Щчоб загарбать і з собою
Взъать у домовину;

Тој тузами обираје
Свата в јого хати,
А тој нишком у куточку
Гострић ніж на брата;
А тој тихиј та тверезиј,
Богобојазливиј,
Јак кішечка підкрадеться,
Вижде нещасливиј
У тебе час, та ј запустить
Пазурі в печінки;
І не благај: не вимольать
Ні діти, ні жінка;
А тој, шчедриј та розкішніј,
Все храми мурује,
Та отечество так лубить,
Так за ним бідкује,
Та так з јого сердешного
Кров, јак воду, точить!...
А братіја мовчить собі,

Витрішчивши очи,
Јак јагњата: «Нехај каже:
Може, так і треба!»
— Так і треба! бо немаје
Господа на небі!
А ви в јармі падајете
Та, јакогось рају
На сім світі бажајете...
Немаје! Немаје!
Шкода ј праці! Схаменіться:
Усі на сім світі —
І царьата, і старцьата —
Адамові діти.
І тој... і тој... А шчо ж то ја?
— Ось-шчо добрі льуде:
Ја гуљају, бенкетују
В недільу і будень;
А вам нудно, жалуетесь....
Јіј богу, не чују!

І не кричить; ја свою п'ю,
А не кров л'юдськую.

От-так, ідучи по-під-тинню
З бенкету п'яниј у-ночі,
Ја міркував собі ідучи,
Поки доплентавсь до хатини.
А в мене діти не кричать
І жінка не лаје...
Тихо, як у раї,
Усюди божа благодать,
І в серці, і в хаті.
Отто ж ја ліг і спати;
А вже підпилиј як засне,
То хоч коти гармати, —
І усом не моргне.

Та і сон же, сон, на прочуд
дивниј,

Мені приснився,
Найтверезішиј би упивсьа,
Скушиј жидьуга дав би гривню,
Щчоб позіриуть на ті дива;
Та чорта-з-два!
Дивльуєсьа: так буцім сова
Летить лугами, берегами,
Та тенетр'ями,
Та глибокими ярами,
Та широкими стенами,
Та бајраками;
А ја за неју, та за неју,
Лечу і прощайусьа з землеју.

— « Прощај, світе, прощај,
земле,

Неприязниј крају!
Мої муки, мої л'юти
В хмарі заховају.

А ти, моја Україно,
Безталанна вдово, —
Я до тебе лігатиму
З хмари на розмову,
На розмову тиху, сумну,
На раду з тобою;
О-півночі падатиму
З чистою росою...
Порадимось, посумуєм,
Поки сонце встане,
Поки твої малі діти
На ворога встануть.
Прощай же ти, мої нене,
Удово-небога!
Годуй діток; жива правда
У господа бога! »

Лечу, дивлюсь — аж світає,
Краї неба палає;

Соловеїко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Стени, лани мріють,
Між ярами над ставами
Вербки зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополи — по волі
Стоять собі мов сторожі,
Розмовляють в полі.
І усе ж те, вся країна
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Раннєю росою,
Вмивається, красується,
Сонце зустрічає.
І нема тому почину,
І краю немає.
Ніхто його не додбає,

Ані розруїнує....
І все то те.... Душе моја,
Чого ж ти сумуєш?
Душе моја убогаја,
Чого марно плачеш?
Чого тобі шкода?

Хиба ти не бачиш,
Хиба ти не чуєш людського
плачу?
То глянє, подивисьа, а ја че-
каю
Високо-високо, за синімі хмарами.
Немає там власті, немає там
кари.
Там сміху людського і плачу
не чуть.
Он глянє; у тім рају, шчо ти
покидаєш.

Латану свитину з каліки зді-
мають —
З шкурою знімають, бо нічим
обуть
Пацьат недорослих. А он роз-
пинають
Вдову за подушне, а сина кујуть,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію в вієсько оддають;
Бо його, бач, трохи... А он-де,
— під-тином
Опухла дитина голоднаја мре,
А мати пшеницьу на паншчині
жне.
А он — бачиш!... Очі, очі!
На-шчо ви здалися?
Чом ви з-малку не висохли
Слізьми не злилися?
То покритка по-під-тинню

З баїстрьам шкандибаје;
Батько ј мати одцурались
Ј чужі не пријмајуть; —
Старці навіть цурајуться....

А панич не знаје:
З двадцъатоју, недолъудок,
Душі пропиваје.
Чи бог бачить із-за хмари
Наші сльози, горе?
Може ј бачить, та помога,
Як і отті гори
Предковічні, шчо політі
Кровију льудськоју!...

Душе моја убогаја,
Лишенько з тобою!
Уп'јемосья отрутоју,
В кризі лъажем спати,
Пошлем думу аж до бога,

Јого розпитати,
Чи довго шче на сім світі
Катам панувати?
Лети ж, моја думо, моја льута
муко,
Забери з собою всі лиха, всі зла,
Своје товариство; ти з ними росла,
Ти з ними кохалась; јіх тьажкијі
руки
Тебе повивали; бери ж јіх, лети,
Та по всьому небу орду розпусти:
Нехај чорніје, червоніје
Полум'ям повіје,
Нехај знову рига зміја,
Трупом земљу крије.
А без тебе ја де-небудь
Серце заховају.
А тим часом пошукају
На крај світа рају!

І знов лечу по-над землею,
І знов прощачуся ја з нею.
Тъажко матір покидати
У безверхі хаті,
А шче гірше дивитися
На сльози та лати.
Лечу, лечу, а вітер віє,
Передо мною сніг біліє;
Кругом гори та болота,
Туман, туман та пустота,
Льудеј не чуть; не знать і сліду
Льудської страшної ноги.

«І вороги і невороги,
Прощайте! В гості не приїду.
Упивајтесь, бенкетуйте:
Ја вже не почују;
Один собі на вік-віки
В снігу започују.

І поки ви дознајетесь,
Шчо шче јесть крајина
Неполита слізьми, кровју,
То ја одпочину,
Одпочину....»

Аж слухају...
Загули кајдани
Під землею... Подивльусьа...
О, льуде поганиј!
Де ти взьавсьа? Шчо ти робиш?
Чого ти шукајеш
Під землею? Ні, вже мабуть
Ја не заховајусь
І на небі... За шчо ж кара,
За шчо мені муки?
Кому ја шчо заподіјав?
Чијі тъажкі руки
В мені душу закували,

Серце запалили
 І, ганьбачи силу,
 Думи розпустили?
 За-щчо? не знају, а карајуть,
 І тьажко карајуть.
 А коли ја спокутују,
 Коли діжду крају, —
 Не бачу ј не знају.

Заворушиласьа пустиньа,
 Мов із темної демовини
 На тој останній страшній суд
 Мерці за правдоју встајуть.
 То не вмерлі, не зариті
 Не суда ідуть просити,
 Ні, то льуде, живі льуде,
 В кајданах забиті,
 Із нор золото виносьать,
 Щчоб пельку залити

Неситому... То каторжні,
 А за щчо? Те знаје
 Вседержитель, а може щче
 Ј він не добачаје!
 Он-де злодіј штемпованиј
 Кајдани волочить;
 От розбіјник катованиј
 Зубами скрегоче,
 Недобитка товариша
 Зарізати хоче;
 А між ними запеклими,
 В кајдани убраниј,
 Царь всесвітній, царь волі, царь
 Штемпом увінчаниј,
 В муці, в каторзі—не просить,
 Не плаче, не стогне...
 Раз добром налите серце
 В-вік не прохолоне.

А де ж твої думи, рожевії
квіти,

Доглядані, смілі, викохані діти?

Кому ж ти їх, друже, кому
передав?

Чи може на віки в серці за-
ховав?

Ој не ховај, брате! розсип їх,
розкидај:

Зійдуть і ростимуть і вийдуть
з їх льуде.

Чи шче митарство, чи вже буде?

Буде, буде, бо холодно;

Мороз розум будить.

І знов лечу, земля чорніє,

Дрімає розум, серце мліє.

Дивльуся: хати над шльахами:

То город із стома церквами;

А в городі, мов журавлі,

Замуштрували москалі.

Нагодовані, обуті

І каїданами окуті,

Муштруютьсья!— Далі гляну—

У долині, мов у ямі,

На багшищі город мріє.

Над ним хмароју чорніє

Туман тьажкиј. Долітају —

То город без крају.

Чи то турецькиј,

Чо то німецькиј?

А може те, шчо і московськиј.

Церкви та палати,

Та пани пузаті

І ні однісінької хати!

Смеркалосья. Огонь-огнем

Кругом запалало,

Аж зьлакавсьа... «Ура! ура!
Ура!» закричали.

«Цу-цу, дурні! схаменітьсьа,
Чого се ви раді,
Що орете?» — «Экой хохоль!
Не знаетъ параду!
У насъ парадъ. Самъ изводить
Сегодня гуляти.»

«Та де ж вона, таја пѣаца?
— «Вонъ, видишь палаты?»
Штовхајусьа, а землячок,
Спасибі признавсьа,
З цинковими кгудзиками:
«Гдѣ ты здѣсь узялся?»
— З Украјини. Да какъ же

ты
Й гаварить не вмѣешь
Па здѣшнему?» — «Ба ні, кажу!

Говорить ја вмію.
Та не хочу.» «Экой чудаць!
Я всѣ входы знаю;
Я здѣсь служу; коли хочешь,
Въ дворець попытаюсь
Вести тебя. Только, знаешь,
Мы, братъ, просвѣщенны,
Не поскупись полтинкою.»
— «Цур тобі, мерзениј
Каламарьу!»

І зробивсьа
Ја знову незриміј
Та і пропхавсьа у палати.
Боже мій јединіј!
Так от-де рај! Уже на шчо
Золотом облиті
Бльудолизи! Аж ось і сам,
Високиј, сердитіј.

Виступає. Обік його
Жіночка-небога,
Мов опеньок засушениј
Тонка, довгонога,
Та шче на-лихо сердешна
Хита головоју.
— «Так оце-то та богинья!
Лишенько з тобоју!
А ја, дурниј, не бачивши
Тебе, цяцју, і разу,
Та і повірив тупорилим
Твојім віршомазам:
От-то дурниј! а шче і битиј!
На квіток повірив
Москалеві! От і чигај,
І јми ти јім віри!
За панами панства, панства
У сріблі та златі!

Мов кабани годовані,
Пикаті, пузаті!
Аж потіјуть та товпльятьсьа,
Шчоб то ближче стати
Коло *самит*: може вдарьать,
Або дульу дати
Благовольать; хоч маленьку,
Хоч пів-дулі, аби тільки
Ід самују шку.
І всі у-ряд поставали,
Ніби безязикі.
Ані телень!... Царь цвенькаје,
А диво-цариця,
Мов та чапльа між птахами,
Скаче, бадьоритьсьа.
Довгенько в-двох похажали,
Мов сичі надуті,
Та шчось нишком розмовльали
(Здалека нечути)

Об отечестві, здається,
Та нових петлицях,
Та об муштрах шче новіших;
А потім цариця
Сіла мовчки на дзикглику.
Дивлюсь — царь підходить
До најстаршого... та в пику
Його як затошить!
Облизавсья неборака
Та меншого в пузо —
Аж загуло... А тої собі
Шче меншого туза
Межи-плечі, Тої меншого,
А меншії малого;
А тої дрібних; а дрібнота
Уже за порогом
Як кинетьсья по улицях,
Та ї даваї мисити
Недобитків православних,

А ті голосити
Та верешчать, та як ревнуть:
«Гуля наш батвушка, гуля!
Ура! ура! ура...а...а...а!»
Зареготавсья ја, та ї годі;
А ї мене давнули
Тащ добре. Перед світом
Усе те заснуло;
Тільки де-де православні
По кутках стогнали,
Та стогнучи, за «*батюшку*»
Господа благали.
Сміх і сльози! От пішов ја
Город озирати.
Там ніч — як день. Дивлюсья ја:
Палати, палати
По-над тихоїу рікоїу,
А берег обшитиї

Увесь камінем. Дивујусьа
Мов несамовитиї:
Як-то воно зробилосьа
З каљужи такої
Таке диво... От-тут крови
Полито льудської
І без ножа! По тім боці
Твердиња і дзвіниця,
Мов та швајка загострена,
Аж чудно дивитьсьа,
І дзикгарі теленькають.
От ја повертајусь —
Аж кінь летить... копитами
Скелю розбиваје.
А на коні сидить охляп,
У свиті — не свиті,
І без шапки: якимсь листом
Голова повита.
Кінь басує... от-от річку

От-от перескочить.
А він руку простягаје,
Мов світ увесь хоче
Загарбати. А то ж це такиї?
От собі і читају,
Що на скелі наковано:
«Первому Вторая»
Таке диво поставила.
Тепер же ја знају:
Це тої *«Первиј»*, шчо роспинав
Нашу Україну,
А *«Вторая»* доканала
Вдаву-сиротину.
Кати, кати, льудојіди!
Најілись обоје,
Накралисьа, а шчо взяли
На тої світ з собою?
Тяжко-тяжко мені стало,
Так мов ја читају

Історію України...
Стою, заміраю,
А тим часом тихо-тихо
Та сумно співає
Щось таке же невидиме:

«Із города, із Глухова
Полки виступали
З заступами на лінію...
А мене послали
У столицю з козаками
Наказним гетьманом...
О, боже мій милосердній!
О, царю поганий!
Царю проклятий, нескитій,
Гаспиде лукавий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними кістками,

Поставив столицю
На їх трупах катованих
І в темній темниці
Мене, воляного гетьмана,
Голодом замучив
У каїданах... царю, царю!
І бог не розсудить
Нас з тобою. Каїданами
Скованій зо мною
На вік-віки. Тяжко мені
Витать над Невою...
України далекої
Може вже намає.
Полетів би, подививсья,
Так бог не пускає.
Може Москва випалила
І Дніпро спустила
В синє море, розкопала
Високі могили,

Нашу славу? Боже милиј!
Зжальсьа, боже милиј!»

Та ї замовкло. Дивльусьа ја, —
Біла хмара крије
Синьє море; а в тіј хмарі
Мов звір в гаї вије.
То не хмара: біла пташка
Хмароју спустилась
Над царем тим мусьанжовим
І заголосила:
«І ми сковані з тобоју,
Људојіде, зміју!
На страшному на судищі
Ми бога закријем
Од очеј твоїх несвѣжих.
Ти нас з України
Загнав голих і голодних
У сніг на чужину

Та порізав із шкур наших
Собі багрянлицю,
Пошив жилами твердими
І заклав столицю
В нові рясі. Подивисьа:
Церкви та палати!
Веселисьа, льутиј кате,
Прокльатиј, прокльатиј!»

Розлетілись, розсипались:
Сонечко вставало;
А ја стојав, дивувавсьа
Так, аж страшно стало.
Уже вбогі ворушились,
На труд поспішали
І москалі на рознуттях
Уже муштрувались.
По-крај улиць поспішали
Заспані дівчата,

Та не з дому, а до дому:
Посилала мати
На цілу ніч працювати,
На хліб заробляти.
А ја стою, похилившись,
Думаю-гадаю:
«Як-то тьажко тој насущній
Льуде заробляють!»

От і братіја сипнула
У Сенат писати,
Та підписувать, та драти
І з батька і з брата.
А між ними і землячки
Де-де поглядають;
По-московськи так і чешуть,
Сміються та лають
Батьків своїх шчо з-малечку
Цвенькати не вчили

По-німецьки, а то тепер
І кисни в чорнилі! —
Пьјавки, пьјавки! Може батько
Остатньє корову
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови!
Україно, Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодіі,
Чорнилом політі,
Московської блекотоју,
В німецьких петлицях
Замучені... Плач, Вкраїно,
Бездітна вдовице!

Піјти лишень, подивитьсья
До царя в палати:
Шчо там робитьсья? Прихожу:
Старшина пузата

Стоїть р'ядом, сонє, хроне
 Та понадувалась,
 Як индики, і на двері
 Косо поглядала.
 Аж ось вони ї одчинились:
 Неначе з берлоги
 Ведмідь виліз... Ледве-ледве
 Переносить ноги;
 Та одутиї, аж посинів:
 Похмілля прокльате
 Його мучило. Як крикне
 На самих пузатих:
 Всі пузаті до одного
 В землю провалились.
 Він випучив баньки з лоба, —
 І все затрусилось,
 Що осталося. Мов скажениї
 На менших гукає, —
 І ті в землю. Він на дрібних, —

І ті пропадають,
 Він до чельаді... і чельадь
 І чельадь пропала;
 До москалів, — москалики
 Тяжко застогнали,
 Пішли в землю. Диво дивне
 Сталося на світі!
 Дивлюся ја, що дальш буде?
 Що буде робити
 Мій ведмедик. Стоїть собі,
 Голову понурив.
 Сіромаха. Де-ж ділася
 Ведмежа натура?
 Мов кошеня — такиї чудниї!
 Ја як засміявсь!
 Він і почув, та як гикне, —
 Ја перельакавсь...
 Та ї прокинувсь.

Оттаке-то
 Приснилось диво!
 Чудне якесь! Таке тільки
 Сниться јуродивим
 Та пјаницьам. Не здивујте,
 Брати мої милі,
 Що не своје розказував,
 А те, шчо приснилось.

Як-би-то ти, Богдане пјаниј,
 Тепер на Переяслав гльанув,
 Та на замчище подививсь, —
 Упивсьа б. здорово упивсь!

І препрославлениј козачіј
 Розумніј батьку... і в смердьачіј
 Жидівськіј хаті б похмеливсь,
 Або б в калъжі утопивсь
 В багні свиньачім...

Амінь тобі, великиј муже!
 Великиј... славиј, — та не дуже!..
 Як-би ти на-світ не родивсь,
 Або в колиці шче упивсь.
 То не купав би ја в калъжі
 Тебе преславног... Амінь!..

МОГИЛА БОГДАНОВА

(Субботів.)

Стоїть в селі Субботові
На горі високій
Домовина України
Широка, глибока...
Отто церква Богданова,
Там-то він моливсья
Щоб москаль добром і лихом
З козаком діливсья.
Мир душі твоїй Богдане!
Не зовсім так сталось... —
Могили вже розривають,
Та грошеј шукають,

Льохи твої розкопують
Та тебе ж і лають,
Що за труди не находьать...
От-так-то, Богдане!
За те ж тобі така ј дьака:
Церкву-домовину
Нема кому полагодить!
На тіј Україні,
На тіј саміј, що з тобою
Льаха задавила...
Оттаке-то, Зіновію,
Олексіјв друже!
Ти все оддав пријателъам,
А јім і бадуже; —
Кажуть, бачиш, що «все то-те
«Таки ј було наше,
«А шчо ми тілько најмали
«Татарам на нашу,
«Та Полькаам...» Може ј справді!

Нехай і так буде!
Так сміються з України
Сторонній луде!..
Не смієтесь, чужі луде:
Церква-домовина
Розвалиться... а з-під неї
Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить
І помольтесь на волі
Невольничі діти.

Бували воїни і військові свари,
Галагани, і Киселі, і Кочубеї-
Нагаї:

Буде добра того чи-мало!
Минуло все — та не пропало...
Остались шашелі: гризуть,
Жеруть і тлять старого діда...
А од коріння тихо, лубо
Зелені парости ростуть.
І виростуть, і без сокири,
Аж зареве та загуде,
Козак безверхий упаде,
Розтрощить трон, порве пор-
фиру,
Роздавить вашого кумира,
Лудські шашелі. Ньяньки,

Дьадьки отечества чужого!
Не стане идола свѣтого
І вас не стане, — будьаки
Та крапива, а бiльш нічого
Не виросте над вашим трупом.
І стане купоју на купі
Смердѣачіј гној — і все те, все
Потроху вітер рознесе;
А помолимось богу
І небагатіјі ј не вбоги.

І виріс ја на чужині,
І сивіју в чужому краі;
То одинокому мені
Здається, крашчого немаје
Нічого в бога, як Дніпро,
Та наша славна Україна.
Аж бачу — там тільки добро,
Де нас нема. В лиху годину,
Якось недавно довелось
Мені заїхать в Україну,
У те најкрашчеје село,
У те, де мати повивала
Мене малого і в-ночі
На свічку богу заробляла,
Поклони тѣжкијі бјучи;
Пречистіј ставила, молила,

Щоб доля добраја любила
Лілі дигину... Добре, мамо,
Що ти зарані спать лягла,
А тоб ти бога прокльала
За мій талан.

Аж страх погано
У тім хорошому селі:
Чорніше чорної землі,
Блукають льуде; повсихали
Сади зелені; погнили
Біленьки хати, повалились;
Стави бурьяном поросли,
Село неначе погоріло.
Неначе льуде подуріли, —
Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть...
І ја, заплакавши, назад
Поїхав знову на чужину.

І не в однім отім селі,
А скрізь на славії Україні
Льудеј у ярма запръагли
Пани лукаві... Гинуть, гинуть
У ярмах лицарські сини...
А препоганиї пани
Жидам, братам своїм хорошим,
Остатні продають штани...

Погано, дуже, страх погано
В оції пустині пропадять;
А пче поганше на Україні
Дивитись, плакати і — мовчать!

А як не бачиш того лиха,
То скрізь здається льубо-тихо
І на Україні добро.
Між горами стариј Дніпро,
Неначе в молоці дитина,

Красується, лубується
На всю Україну;
А по-над ним зеленіють
Широкі села;
А у селах у веселих
І люди веселі...
Вони б може так і сталось,
Як-би не осталось
Сліду панського в Україні!...

—
ЧИГИРИНЦІ

Чигирине, Чигирине!
Все на світі гние,
І свята твоя слава,
Як пштина, лине,

За вітрами холодними,
В хмарі пропадає.
Над землею летять літа,
Дніпро висихає,
Розсипаються могили,
Високі могили —
Твоя слава; і про тебе,
Старче малосили,
Ніхто і слова не промовить,
Ніхто і не покаже,
Де ти стоївав, чого стоївав...
І на сміх не скаже!

За що ж боролись ми з Ляхами!
За що ж ми різались з панами!
За що ж скородили списами
Татарські ребра!... Засівали,
І рудою поливали,
І шаблями скородили.

Що ж на ниві уродило?
Уродила рута, рута —
Волі нашої отрута.

А ја, јуродивиј, на твојіх руїнах
Марно сльози трачу. Заснула
Вкраїна,
Бур'яном укрилась, цвільльу
зацвіла,
В кал'ужі, в болоті серце про
гноїла
І в душло холодне гад'юк на-
пустила,
А дітям надію в степу оддала.
А надію
Вітер по полю розвіјав,
Хвил'я морем рознесла.
Нехај же вітер все розносить
На неокрајанім крилі,

Нехај же серце плаче, просить
Св'ятої правди на землі.

Чигирине, Чигирине,
Міј друже јединиј!
Проспав-јеси степи, ліси
І всю Україну!
Спи ж повитиј жидовоју,
Поки сонцв встане,
Поки тијі недол'юдки
Поростуть гетьмани.

Помолившись, і ја б заснув...
Так думи прокльаті
Рвутьсьа душу запалити,
Серце розірвати.
Не рвіть. думи, не паліте!
Може, верну знову —
Моју правду безталанну,
Моје тихе слово.

Може викују ја з јого
До старого плуга
Новиј лемш і чересло,
І в тѣжкі упруги
Може зорју переліг тој,

А на перелозі

Ја посију мојі сльози,
Мојі шчирі сльози;
Може зідуть і виростуть
Ножі обојудні;

Розпанахајуть погане,
Гниле серце, трудне,
І вицідьать сукровату,
І налјуть живојі

Козацькојі тијі крови,
Чистојі, свѣтојі.

Може, може... а між тими,
Між ножами рута
І барвінок розівѣтьсѣа,

І слово забуте,
Моје слово тихе-сумне,
Богобојазливе
Згадајетьсѣа, — і дівоче
Серце бојазливе
Стрепснетьсѣа, јак рибонька,
І мене згадаје...
Слово моје, сльози мојі!
Рају ти мій, рају!...

Спи, Чигрине! Нехај гинуть
У борога діти;
Спи, гетьмане, поки встане
Правда на сім світі!

ҚАВҚАЗ.

За горами гори, хмарами повисі,
Засіјані горем, кровију позиті.
З-покон-віку Прометеја
Там орел караје,
Що-день-божіј дове ребра,
Серце розбиваје;
Розбиваје, та не випіе
Живучої крови:
Воно знову оживаје,

І сміється знову.
Не вмірає душа наша,
Не вмірає воля;
І несити не виоре
На дні морья поле;
Не скује душі живої
І слова живого,
Не понесе слави бога,
Великого бога.

Не нам на прьу з тобою стати,
Не нам діла твої судить:
Нам тільки плакати, плакати,
плакати,
І хліб насущниј замість
Кривавим потом і слъзами!
Кати знущаються над нами,
А правда наша пјана спить!
Коли-ж вона прокинеться,

Коли-ж одпочити
Даси, боже, утомленим,
І нам даси жити?
Ми віруєм твоїї силі,
І слову живому:
Встане правда, встане воля,
І тобі одному
Поклоньтасьа всі јазики
Во віки і віки.
А поки-що течуть ріки —
Кривавиї ріки!...

Загорамі гори хмарами повиті,
Засіјані горем, кровію подиті!
От-там-то милостиві ми,
Ненагодовану і голу,
Застукали сердешну волю,
Та і цькујемо... Дягло кістьми
Дьудеј муштрованих чи-мало...

А сліз, а крови!! Напојіть
Всіх імператорів би стало...
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удових.

А дівочих,
Пролитих нишком серед ночі,
А матерніх гарьачих сліз,
А батьківських, старих, крива-
вих —
Не ріки — море розлилось,
Огненнеје море!

Слава, слава
Хортам, і гончим, і псарьам,
І нашим батьушкам царьам! —
Слава!

І вам слава, сині гори,
Кригоју окуті;

І вам, лицарі великі,
Богом забуті!
Борітеся — поборете!
Вам бог помагає;
За вас сила, за вас воля
І правда святаја!

«Чурек і сакля — все твоє:
Воно не прошене, не дане,
Ніхто ј не візьме за своє,
Не поведе тебе в каїданах.
У нас — на те пісьменні ми —
Читаєм божиї глаголи,
І од глибокої тьурми,
Та до високого престола,
Усі ми в золоті і голі.
До нас в науку!.. ми навчим,
Почому хліб і сіль почім?
Ми християне, храми, школи,

Усе добро, сам бог у нас. —
Нам тільки сакля в очі коле,
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана? Чом ми вам
Чурек же ваш та так не кинем,
Як тіј собаці? Чом ви нам
Платить за сонце неповинні?
Тај тільки ж то!
Ми не погані, —
Ми настојашчі християне;
Ми малим ситі. — А за те,
Як-би ви з нами подружились,
Багато б де чому навчились.
У нас же ј світа јак на те:
Одна Сібір неісходима!
А тьурм? а льуду? — шчо ј лічить!
Од Молдавана аж до Фінна,
На всіх јазиках все мовчить:
Бо благоденствује!... У нас

Свѣатују бібліју читаје
Свѣатиј чернець і навчаје,
Шчо царь јакиґсь-то свині пас
Та дружнью жінку взяв до себе,
А друга вбив! Тепер на небі!
Ось бачите, які у нас
Сидьать на небі? Ви шче темні,
Свѣатим хрестом не просвіщенні!
У нас навчїтьсья... В нас дери,
Дери та дај,
Та потім прѣамо в рај,
Хоть і ріднью всьу забирај.
У нас... чого то ми не вмїем?!
І зорі лічим, гречку сієм,
Хранцузів дајем; продајем,
Або у карти програјем
Льудеј... Не негрів, а таких
Таки хрещених, но простих.
Ми не гишаше: криј нас боже!

Шчоб крадене перекупать та
продавать,
Як ті жиди!... Ми по закону!» —

По закону Апостола
Ви лубитє брата?!
Сујєслови, лицеміри,
Господом прокльати!
Ви лубите на братові
Шкуру, а не душу,
Та і лупите по закону
Дочці на кожушок,
Бајєструкові на придане,
Жишці на патинки,
Собі ж на те, шчо не знајуть
Ні діти, ні жінка!
За кого ж ти розпинавсья,
Христе, сине божиј?
За нас добрих? Чи за слово

Істини? Чи може,
 Щоб ми з тебе насміялись?
 Воно ж так і сталося!
 Храми, каллиці і ікони,
 І ставники, і мірри дим,
 І перед образом твоїм
 Неутомленні і поклони —
 За кражу, за віїну, за кров!...
 Щоб братню кров пролити,
 просьять,
 А потім в дар тобі приносять
 З пожару вкрадени і покров!...
 Просвітились, та ще хочем
 Других просвітити:
 Сонце правди показати
 Сліпим, бачиш, дітвам.
 Все покажем, тільки дайте
 Себе в руки взяти:
 Як і тюрми мурувати,

Кайдани ковати,
 Як їх носити, як і плести
 Кнути уздівати,
 І як під них спину підставляти:
 Всьому навчим, тільки дайте
 Взяти свої гори, —
 Ті останні, бо взьали вже
 І поле, і море!

І тебе загнали, мій друже єдиний,
 Мій Яковеле любий! Не за Україну,
 А за її ката довелось пролити
 Кров добру, не чорну: довелось
 запить
 З московської чаші московську
 отруту...
 О друже мій добрий, друже не-
 забутий!
 Живою душою в Україні витає;

Літаї з козаками по-над берегами,
Розриті могили в степу назираї,
Заплач з козаками дрібними сльо-
зами,

І мене з неволі в степу вигльадаї!

А поки-щчо мої думи,
Моје льуте горе,
Сїятиму; нехаї ростуть
Та з вітром говорьать...
Вітер тихиї з України
Понесе з росоїу
Тиї думи аж до тебе!
Братньоїу сльозоїу
Ти їх, друже, привітаїеш,
Тихо прочитаїеш,
І могили, степи, гори,
І мене згадаїеш. —

ЛЪАХАМ.

(Бр. Зальєському.)

Щче як були ми козаками,
А унії не чуть було,
От-там-то весело жилось:
Братались з вольними ляхами;
Пишались вольними степами;
В садах кохались, цвіли,
Неначе лілії, дівчата;
Пишаласья синами мати,
Синами вольними. Росли,
Росли сини і веселили
Старїї скорбнїї літа, —

Аж поки именем христа
Приїшли ксьондзи і запалили
Наш тихий рај, і розлили
Широке море сліз і крови;
А сиріт именем христовим
Замордували-роспјали.

Поникли голови козачі,
Неначе стоптана трава;
Украјна плаче, стогне-плаче;
За головоју голова
До-долу пада. Кат лъугује,
А ксьондз скаженим јазиком
Кричить: «Te deum! Allelujah!»

От-так-то, лъаше, друже-брате!
Неситијі ксьондзи, магнати
Нас порізнили, розвели,
А ми б і досі так жили!

Подај же руку козакові,
І серце чистеје подај,
І знову именем христовим
Возобновим наш тихий рај!

Якось то јду ја у-ночі
По-над Невоју. Та јдучи
Міркую сам-таки з собою:
«Як-би то... думају... як-би
Не похилилися раби...
То не стојало б над Невоју
Оціх осквернених палат!
Була б сестра і був би брат;
А то... нема тепер нічого...
Ні бога навіть, ні пів-бога.
Царі з псарьатами царьать,

А ми дотепні доїзжачі
Хортів годуємо та плачем!...»

От-так то ја собі в-ночі,
По-над Невоју ідучи
Гарнецько думав, і не бачу,
Що з того боку, мов із ями
Очима лупа кошеня:
А то два лихтаря горять
Коло апостольської брами!
Ја схаменувся, осінивсь
Свѣтитим хрестом і тричи влі-
нув,
Та ј знову думать заходивсь
Про те-ж таки, що ј перше
думав.

Мі, боже милиј, знову лихо!...
Було так льубо, було тихо
Ми заходились розкувать
Својім невольникам кајдани
Аж гульк!... Ізнову потекла
Мужицька кров! Кати вінчанні
Мов пси голодні за маслак
Гризутьца знову.

Світе јасниј! Світе тихиј!
Світе вольниј, несповитиј!
За шчо ж тебе, світе-брате,
В твојіј добріј тепліј хаті
Оковано, омурано,
(Премудрого одурзно)
Багръаницями закрито
І роспјатијем добито?!...
Не добито! Стрепенися!
Та над нами просвітисья!
Просвітисья!... Будем, брате,
З багръаниць онучі драги,
Льульки з кадил закуръвати,
«*Јавленими*» нїч тоштити,
А крошилом будем, брате,
Нову хату вимітати.

У Вильні, городі преславнім
Оце случилосья недавно,
Щче був тоді... (От јак на-те
Не вбогају в віршу сього слова)...
Тоді здоровіј, прездоровіј
Зробили з јого лазарет,
А бакальарів розігналі,
За те шчо шанки не ламали
У Остріј-Брамі... Дурнья знать
По походу. От же назвать
Јіј-богу ја јого не вміју
Того студента, шчо ж нам діјать?..
То синок був литовської
Гордојі графині:
І хороше, і богате,

І одна дитина,
І училась не паничем,
І шапку знімало
В Острії-Брамї. Добре було,
Та лихо спіткало:
Улюбилось сердешнеје,
(Було молодеје)
У жидівку молодују,
Та ї думало з неју,
Щоб сього не знала мати,
Звичаїне побратись,
Бо не можна ради дати,
Що то за прокльата!
Мов змалювана сидїла
До самої ночі
Перед вікном і втирала
Заплакані очі,
Бо ї вона таки любила;
І страх, як любила

Та на бульвар виходила
І в школу ходила
Усе з батьком, то ї не можна
Було ради дати:
І банкир якись із Льубська
Жидівчку сватав.
Нї тут на світі робити?
Хоч іти топитись
До Закрегу! Не хочеться
Без жидівки жити
Студентові. А жид стариї, —
Нїби теје знаје,
Дочку своју одиначку
В хаті замикаје,
Як іде до лавок в-ранці,
І најма сторожу
Стару Рухлю. — Ні, небоже:
Рухля не поможе!
Уже де вона на світі

Роман сеј читала
З шовковоју драбинкоју?
І Рухля не знала,
Може сама догадалась, —
Тільки заходилась
Та сплела ј собі такују
І в ночі спустилась
До студента на улицю.
І де б утікати,
А вони (звичайне, діти)
Љубо цілуватись
Коло воріт заходились.
А жид із на-двору,
Мов скаженнї вибігає
З сокироју. Горе!
Горе тобі стара мати!
Нема твого сина:
На улиці валяється
Убита дитина,

Убитаја жидовином.
Горе тобі, мати!
Жидівочка, (де та сила
Взялась в дитини?!)
Вихватила ту сокиру
І батькові в груди
Аж по обух вгородила!

Оттаке-то чудо
У тім місті преславному,
У тіј Вильні сталось.
Дивувались довго льуде,
Де вона сховалась
Жидівочка та гадьуча,
Що батька убила.
А вона в-ночі льубенько
В Вилїї втопилась,
Бо најшли јїї в Закреті;
Там і поховали.

А графиня — без дитини
Сердешца осталась.
Поїхала у Рим, кажуть,
Та десь опинилась,
Та з маркизом яким-сь голим,
Кажуть, одружилась.
Може і брешуть, бо, звичаїне,
На те вони льуде:
І вдовицьу не забудуть,
І тују осудьать!...

ГИМН ЧЕРНИЧІЙ.

Ударь, громе, над тим домом,
Над тим божим, де мремо ми;
Тебе ж, боже, зневажаєм,
Зневажајучи співаєм:
Аллилуїа!

Як-би не ти, ми б любились,
Кохались б та дружились,
Та діточок виростали,
Научали б та співали:
Аллилуїа!

Одурив ти нас, убогих!...
Ми ж, окрадені небоги,
Сами тебе одурили
І скигльачи возопили:
Аллилуїа!

Ти постриг нас у черниці
А ми собі — молодиці...
То танцююем, то співаюем,
Співаючи промовляюем:
Аллилуїа!

—

Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо-любо стало, —
Пташечка зрадла
І зашчобетала...

Почула дівчина
І, в білій свитині,
З біленької хати
Виїхала погульати
У гаї на долину.

І виїшов до неї
З зеленого гаю
Козак молоденький:
Цілує, витає,
За руки хватає.
І їдуть по долині
Тихою ходою
І їдучи співають,
Як дігочок двоє;
Під тују калину
Приїшли, посідали,
І поцілувались...

Якого-ж ми рају
У бога благајем!
І самі не знајем!
Рај у вічі лізе,
А ми в церкву лізем,
Запльушчивши очі:
Такого не хочем!
Сказав би ја правду,
Та шчо з неї буде?
Самому завадить,
А попам та льудьам
Однаково буде!

ЛИКЕРІ.

На пам'ять 5 августа 1860 р.

Моја ти льубо! міј ти друже!
Не јмуть нам віри без хреста,
Не јмуть нам віри без попа
Раби, невільникі недужі!
Заснули, мов свинья в калъужі,
В своїј неволі! Міј ти друже,
Моја ти льубо! Не хрестись,
І не кленись, і не молись
Нікому в світі! Збрешуть льуде,
І византијські Саваоф

Одурить! Не одурить бог,
Карать і миловать не буде:
Ми не раби його — ми льуде!
Моја ти лубо, усміхнись,
І вольнују свѣтују душу,
І руку вольнују, мій друже,
Подај мені. То перејти
І він поможе нам калъжу,
Поможе ј лихо донести,
І поховать лихе-дебеле
В хатині тихій і веселій.

Як-би ви знали, паничі,
Де льуде плачуть живучи,
То ви б елегій не творили,
Та марне бога б не хвалили,
На наші сльози сміјучись.
За шчо, не знају, називајуть
Хатину в гајі тихим рајем?
Ја в хаті мучивсья колись,
Мојі там сльози проливались, —
Најперші сльози! Ја не знају,
Чи јесть у бога лъуте зло,
Шчо б в тіј хатині не жило?
А хату рајем називајуть!

Не називају јіі рајем
Тијі хатиночки у гајі
Над чистим ставом, крај села.

Мене там мати повила
І повивајучи співала,
Своју нудьгу переливала
В своју дитину; в тім гају
У тіј хатині, у рају,
Ја бачив пекло... Там невольба,
Робота тьажкаја, ніколи
І помолитись не дајуть.
Там матір добрују моју
Щче молодују, у могилу
Нужда та праця положила;
Там батько плачучи з дітьми,
(А ми малі були і голі)
Не витернів лихої долі:—
Умер на панщині!... а ми
Розлізлисья межи людьми,
Мов мишенъата. Ја до школи—
Носити воду школьарам,
Брати на панщину ходили,

Поки лоби јім поголили;
А сестри!... сестри? Горе вам,
Мојі голубки молодіјі!
Дља кого в світі живете?
Ви в најамах виросли, чужијі,
У најамах коси побіліјуть
У најамах, сестри, і умрете!

Мені аж страшно, јак згадају
Отту хатину крај села.
Такіјі, боже наш, діла
Ми творимо у нашім рајі!
На праведній твојіј землі
Ми в рајі пекло розвели,
А в тебе другого благајем.
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо,
І јіх сльозами поливајем.
А може ј те щче... Ні, не знају,

А так здається, сам јеси
 (Бо без твоєї, боже, волі...
 Ми б не нудились в раї голі!)
 А може ј сам на небеси
 Смієшся, батечку, над нами,
 Та може радишся з панами,
 Як править миром?! Бо дивись:
 Он гај зелениј похиливсь,
 А он з-за гају вигльадаје
 Ставок, неначе полотно,
 А верби геть по над ставом
 Тихесенько собі купають
 Зелени віти... Правда рај?!
 А подивися, та спитај
 Шчо там твориться у тім рају?!..
 Звичајне радисть, та хвала,
 Тобі јединому святому,
 За дивнијі твої діла!...
 Оттим-бо ј ба!... Хвали нікому,

А кров, та слези, та хула,
 Хула всьому!.. Ні, ні! нічого
 Нема святого на землі!
 Мені здається, шчо ј самого
 Тебе вже льуде прокляли.

ДО МЕРТВИХ І ЖИВИХ,
І НЕ НАРОЖДЕНИХ
ЗЕМЛЯКІВ МОЇХ,

В УКРАЇНІ І НЕ В УКРАЇНІ СУЩИХ,
МОЄ ДРУЖИЇЄ ПОСЛАНІЄ.

Аще кто речеть, яко люблю бога, а брата свого ненавидить, ложь есть.

(Соборн. посланіє апост. Іоанна, гл. IV, ст. 20).

І світає, і смеркає,
День божиї минає,
І знову люд потомлениї
І все спочиває...
Тільки ја, мов окаїанниї,

І день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
А ніхто не бачить;
І не бачить, і не знає...
Оглухли, не чувають...
Каїдавами міньаються,
Правдою торгують,
І господа зневажають —
Льудеї запрягають
В тьажкі ярма, оруть лихо,
Лихом засівають...
А шчо вродить? Побачите,
Які будуть жнива...
Схаменітьсья, недолїудки,
Діти јуродиві!
Подивітьсья на раї тихиї —
На своју Вкраїну;
Польубите шчирим серцем
Велику руїну;

Розкујтєсьа, братајтєсьа;
У чужому крају
Не шукајте, не питајте
Того, шчо немаје
І на небі, а не тільки
На чужому полі...
В своїј хаті — своја правда,
І сила, і воля!

Нема на світі України,
Немаје другого Дніпра!
А ви претєсьа на чужину
Шукати доброго добра,
Добра свѣтого, волі, волі,
Братєрства братнього... Нашли,
Несли, несли з чужого поля
І в Україну принесли
Великих слів велику силу,
Та ј більш нічого... Кричите,

Шчо бог создав нас не на те,
Шчоб ви неправді поклонились...
А хилитєсь, як і хилились,
І знову шкуру дерете
З братів незрѣчих гречкосіјів,
І сонцѣ правди дозривать
В німецькі землі, у чужіјі,
Претєсьа знову: Як-би взять
І всьу мизеріју з собою,
Дідами крадене добро,
Тоді б зоставсьа сиротоју
З свѣтими горами Дніпро!

Ох, як-би то сталось, шчоб ви
не вертались,
Шчоб там і здихали, де ви по-
росли:
Не плакали б діти, мати б не
ридала;

Не чули б у бога вашої хули;
І сонце не гріло б смердячого

гною
На чистіј, широкіј, на вольніј
землі;

І льуде б не знали, шчо ви за орли,
І не покивали б на вас головоју...

Схаменітьсья! будьте льуде,
Бо лихо вам буде:

Розкујутьсья незабаром

Заковані льуде;

Настане суд, заговорять

І Дніпро і гори,

І потече сторіками

Кров у синє море

Дітеј ваших; і не буде

Кому помагати. —

Одцурајетьсья брат брата

І дитини мати;

І дим хмароју заступить

Сонце перед вами,

І на-віки проклинетесь

Својими синами.

Умијтсья, образ божиј

Багном не скверніте;

Не дуріте дітеј ваших,

Шчо вони на світі

На те тільки, шчо б панувать;

Бо невчене око

Загльане јім в саму душу

Глибоко-глибоко...

Дознајутьсья небожата,

Чија на вас шкура,

Та ј засядуть, і премудрих

Немудрі одурять!

Як-би ви вчились так як треба,
То ї мудрость би була своја;
А то залізите на небо:
«І ми — не ми, і ја — не ја!
І все те бачив, все те знају:
Нема ні пекла, ані рају,
Немає ї бога, тільки ја,
Та куциї німець узлуватиї,
Та ї більш нікого...»

— «Добре, брате!
Щчо ж ти таке?»

«Нехаї німець
Скаже: ми не знаєм!»

От-так-то ви навчајетесь
У чужому краї!
Німець скаже: «Ви Моголи!»

— Моголи, Моголи,
Золотого Тамерлана
Онучата голі! —
Німець скаже: «Ви Славјане!»
— Славјане, Славјане,
Славних прадідів великих
Правнуки погані! —
І Колльара читајете
З усїєї сили,
І Шафарика, і Ганку,
І в славјанофили
Так і претесь, і всі мови
Славјанського льуду,
Всі знајете, а својейі
Дасть-біг!... Колись будем
І по својому глаголать,
Як німець покаже,
А до того ї історіју
Нам нашу розскаже.

От-тоді ми заходимось!
Добре заходились
По німецькому показу,
Та і заговорили
Так, шчо і німець не второпа,
Учитель великиї,
А не то шчоб прості льуде!
А квалту! а крику!
«І гармонія, і сила,
Музика, та і годі!
А історія? Поема
Вольного народу!
Шчо ті Римльане убогі!
Чорт-зна шчо не Брути!...
У нас Брути і Коклеси,
Славні, незабуті!
У нас воля виростала,
Дніпром умивалась,
У голови гори клала,

Степом укривалась!»
Кровју вои умивалась,
А спала на купах,
На козацьких вольних трупах,
Обкрадених трупах!...
Подивітьсья лишень добре;
Прочитајте знову
Тују главу, та читајте
Од слова до слова;
Не минајте ані титли,
Ніже тиї коми;
Все розберіть, та і спитајте
Тоді себе: шчо ми?
Чиї сини? яких батьків?
Ким, за шчо закуті?
То і побачите, шчо ось шчо
Ваші славні Брути:
Раби, підніжки, грязь Москви,

Варшавське сміття ваші пани
Ясновельможніжі гетьмани!
Чого ж ви чванитесь, ви,
Сини сердешної Вкраїни?
Що добре ходите в ярмі,
Щче лучше, ніж батьки ходили?!
Не чваньтесь: з вас деруть ремінь,
А з їх бувало і лії топили!
Може чванитесь, що Братство
Віру заступило,
Щчо Синопом, Трапезунгом
Галушки варило?
Правда ваша: наїдались,
А вам тепер вадить,
А на Січи мудрий Німець
Картопельку садить;
А ви її купуєте,
І їсте на здоров'я,
Та і славите Запорожжя...

А чиєју кров'ю
Отта земля напоїена,
Щчо картоплю родить?
Вам байдуже, аби добра
Була д'ля городу?
А чванитесь, що ми Польщчу
Колись завалили...
Правда ваша: Польщча впала,
Та і вас роздавила.
Так ось-як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву
І нам, сином, передали
Свої кайдани, свою славу!

Доборолась Україна
До самого краю:
Гірше л'яха свої діти
Ліжі розпинають;
Так як пиво, праведнују

Кров із ребер точуть;
Просвітити, бачиш, хочуть
Материні очі
Современними огнями,
Повести за віком,
За німцями недоріку,
Сліную каліку.
Добре, ведіть, показуйте:
За науку буде
Материна добра плата...
Розпадетьсяся луда
На очах ваших неситих;
Побачите славу,
Живу славу дідів своїх
І батьків лукавих...

Учітесья, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому навчаєтесь,

І свого не цурайтесь;
Бо хто матір забуває,
Того бог карає,
Чужі люди цураютьсяся,
В хату не пускають,
Свої діти — мов чужижі,
І немає злomu
На всій землі безконешній
Веселого дому.
Я ридаю, як згадаю
Діла незабутні
Дідів наших: тьажкі діла!
Як-би їх забути,
Я оддав би веселого
Віку половину!

Оттака-то наша слава,
Слава України!...
От-так і ви прочитаєте,

Щоб не сонним снились
Всі неправди, щоб розкрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників: кого, коли
Ї за що розпинали?...

• • • • •

Обніміте ж, брати мої,
Найменьшого брата, —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати;
Благословить дітеї свої
Твердими руками,
І обмитих поцілує
Вольними устами!
І забудеться срамотня
Давняја година,

І оживе? добра слава,
Слава Україні,
І світ ясний, невечерній,
Тихенько засьає...
Обнімітьсья ж, брати мої,
Модьбу вас, благају!

—

Я не нездужају, нівроку,
А щось таке је бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.
Лихої, тьажкої години
Мабуть ти ждеш? Добра не жди!
Не жди сподіванної волі —

Вона заснула: царь Мигола
Лілі приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух спалить,
Та добре вигострить сокиру,
Та ї заходитьсья вже будить.
А то проспить собі, небога,
До суду божого-страшного!
А панство буде колихать,
Храми, палати мурувать,
Льубить царя свого дурного
Та византиїство прославлять,
Та ї більше, бачитьсья, нічого!

ЗАМОВІТ.

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручи
Були видні, було чути,
Як реве ревучий.

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу, —
От-тоді ја
І лани і гори

Все покину
І полину
До самого бога
Молитись!...
А до того
Я не знају бога!...

Поховајте та вставајте,
Кајдани порвіте,
І вражоју злоју кровљу
Вольу окропіте!
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вільній, новій,
Не забудьте пом'янути
Не злим тихим словом!

ЗАГОЛОВКИ.

Од царського начальства.	III
Переднє слово	VII
Мині однаково, чи буду	23
Сон	25
Як - би - то ти, Богдане п'яниј	59
Могила Богдана	60
Бували војни і вієськові свари	63
І виріс ја на чужині	65
Чигирин	68
Кавказ	74
Ляхам	85
Якось то јду ја у-ночі	87

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУФ. П. МЕННИКОВА

	Міі боже милиі, знову лихо	89
	Світе јасниі! Світе тихиі.	90
Д	У Вильні, городі преслав- нім	91
	Гимн черничіі	97
Ја	Зацвіла в долині	98 80
	Ликері	101 101
П	Јак-би ви знали, паничі .	103
К	До мертвих, і живих, і не-	
І	народжених земляків	
В	моііх, в Украјіні і не в	
І	Украјіні сунчих, моје	
В	дружњеје посланије.	108
Н	Ја не нездужају, швіроку	123
Н	Заповіт	125

ОДЕСЬКА БІБЛІОТЕКА ІМ. І. І. МЕЧНИКОВА

ПЕЧАТАЈУТЬСЯ:

КОБЗАРЬ

Тараса Шевченка

Частина друга

ПАН КОМАРЧУК

Повість

Степанів 10 р.
Червон. 1 р. 50
№. 1424/361

10/1

3 1. 1. 1961 р. ціна
11 карб. 50 кол.

МАНУСКРИПТНА БІБЛІОТЕКА ОДУ ім. І.І. МЕНШКОВА